

Over *Lobelia inflata* L. en *Lobelia urens* L. (Campanulaceae)

R. van der Meijden & J. J. Vermeulen (Rijksherbarium / Hortus Botanicus, Postbus 9514, 2300 RA Leiden)

On *Lobelia inflata* L. and *Lobelia urens* L. (Campanulaceae)

Lobelia inflata is a North American species which has been found at five localities in the Netherlands, probably as an escape from pharmaceutical fields. As it was mistaken for the Atlantic-European species *Lobelia urens*, both species are illustrated, and an identification key for both species is presented.

Het genus *Lobelia* telt 365 soorten die voornamelijk in tropische en warme streken groeien, het merendeel ervan in Amerika.¹ Slechts twee soorten, *Lobelia dortmanna* en *Lobelia urens* komen in Europa voor, beide in de gematigde klimaatszone; van deze twee was tot dusverre alleen *Lobelia dortmanna*, Waterlobelia, in Nederland in het wild gevonden. Diverse soorten worden als sierplant gekweekt (onder andere de bekende *Lobelia erinus*, Tuinlobelia), maar worden in Nederland niet of twijfelachtig verwilderd aangetroffen.

Toen onlangs een flinke populatie van een onbekende *Lobelia*-soort werd gevonden, meende men dan ook met de andere Europese soort, *Lobelia urens*, van doen te hebben, te meer daar men met Flora Europaea² en de flora's van België³ en Engeland⁴ vlot op deze soort uitkomt. Daarbij komt nog, dat *L. urens* een West-Atlantische verspreiding heeft en tot in België voorkomt, zodat een uitbreiding naar ons land zeker niet onmogelijk leek.

De nieuwe populatie behoorde echter niet tot *L. urens*, maar tot de Noord Amerikaanse soort *Lobelia inflata* L. Gezien het feit dat *L. inflata* niet in de determinatiesleutels van Westeuropese flora's voorkomt, maar toch, in elk geval in Nederland, nogal eens 'in het wild' wordt aangetroffen, lijkt het ons goed om de verschillen tussen *L. inflata* en *L. urens* weer te geven.

Lobelia urens L. – Fig. 1.

Zaden glad, $\pm \frac{1}{2}$ mm lang. Vruchtbeginsel langer dan de kelkslippen, tijdens de zaadrijping niet opvallend dikker uitgroeïend. Bloemkroon 10–15 mm lang.

Lobelia urens (Heidelobelia) groeit op vochtige tot natte zure plaatsen in de hei en langs en in open bossen. Het areaal reikt van Madeira en de Azoren tot het uiterste noorden van Afrika, Portugal en N.-Spanje, W.-Frankrijk, W.-België tot Z.-Engeland.⁵

Lobelia inflata L. – Fig. 2.

Zaden opvallend netvormig geaderd, ± 1 mm lang. Vruchtbeginsel korter dan de kelkslippen, tijdens de vruchtrijping opvallend verdikkend tot een eivormige tot bijna kogelronde doosvrucht. Bloemkroon 5–6 mm lang.

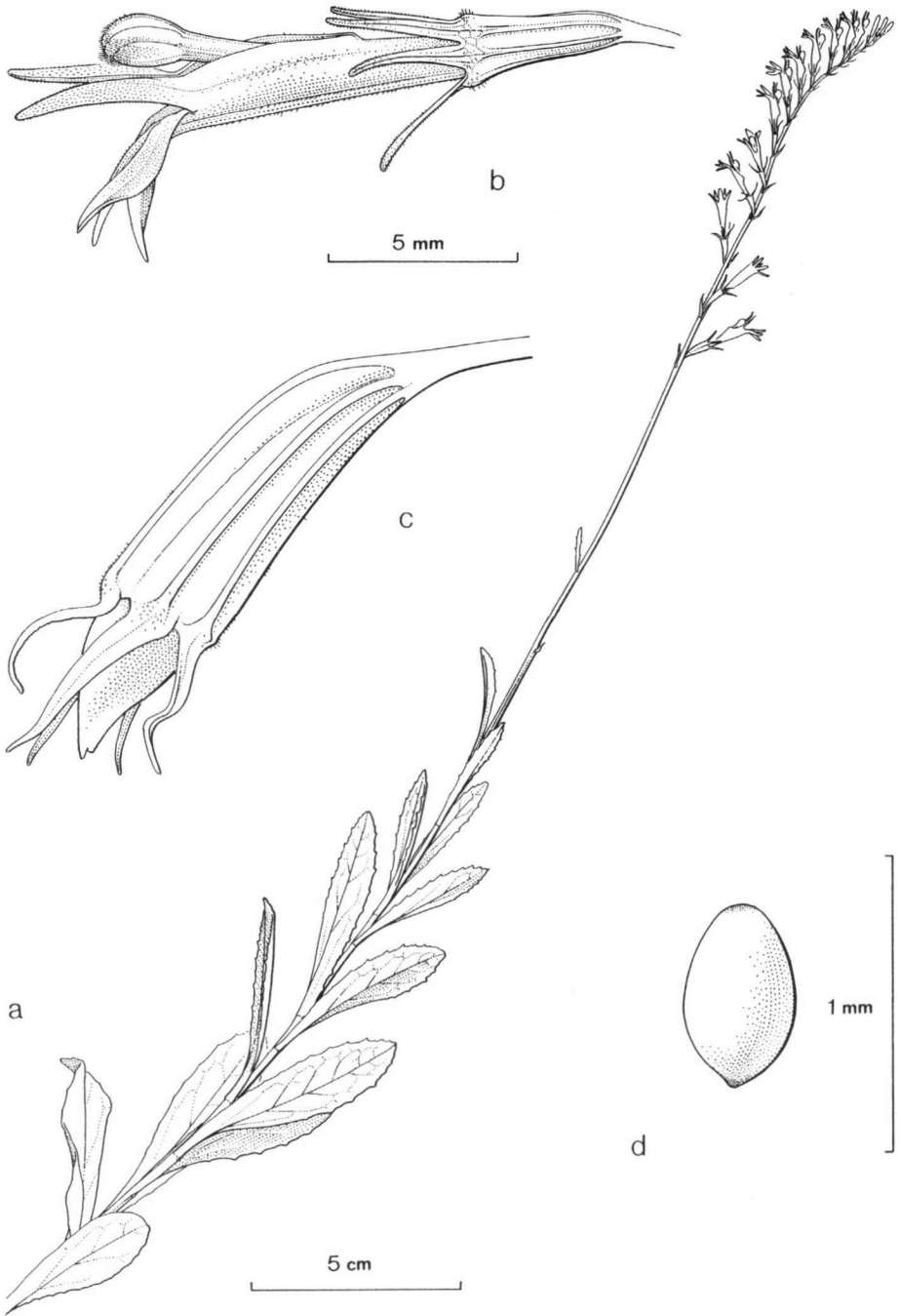

Fig. 1. *Lobelia urens* L. a. Habitus; b. bloem; c. vrucht; d. zaad. Tekening J.J. Vermeulen.

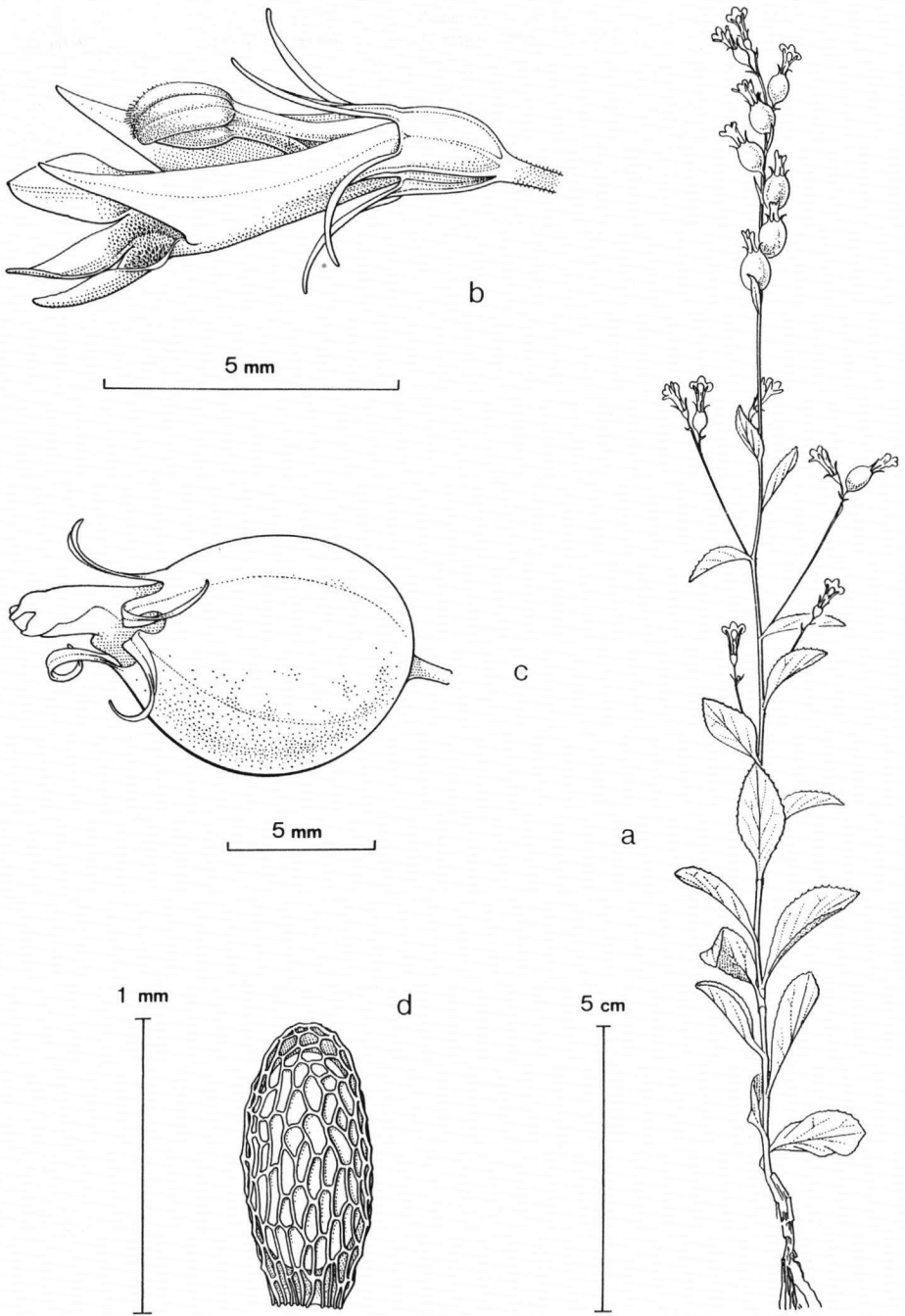

Fig. 2. *Lobelia inflata* L. a. Habitus; b. bloem; c. vrucht; d. zaad. Tekening J.J. Vermeulen.

Lobelia inflata (Blaaslobelia) groeit op akkers, aan wegbermen, op ruderaal plaatsen en in open bossen, soms als een onkruid in tuinen en gazons. Het areaal reikt van zuidelijk Canada zuidwaarts tot Georgia en Mississippi.^{6 7}

In Nederland werd *Lobelia inflata* gevonden op een ruderaal terrein bij Apeldoorn⁸, op een akker bij Putten⁹, bij een kruidendrogerij te Doornspijk¹⁰, een aantal jaren achtereenvolgens langs een zandweg bij Veenhuizen^{11 12}, en recent aan de oever van een gegraven poel in Gaasterland.¹³

De soort heeft farmaceutische betekenis vanwege het alkaloïde *lobeline*. Deze stof heeft een soortgelijke werking als nicotine, en de soort *L. inflata* staat daarom wel bekend als 'Indiaanse tabak'.¹⁴ Van de plek in Gaasterland is bekend dat daar kort geleden een kruidenkwekerij was gevestigd.¹⁵ Ook de vroegere vindplaats bij Doornspijk heeft een duidelijk verband met de toepassing van de soort als kruid. Het lijkt aannemelijk dat *Lobelia inflata* uit gemorst zaad opslaat, en dan enkele jaren kan standhouden.

1. D.J. Mabberley, 1989. *The Plant-book*. Cambridge.
2. T.G. Tutin, V.H. Heywood, N.A. Burges, D.M. Moore, D.H. Valentine & D.A. Webb (eds.), 1976. *Flora Europaea*, vol. 4. Cambridge.
3. J.E. de Lange, L. Delvosalle, J. Duvigneaud, J. Lambinon & C. Vanden Berghen, 1983. *Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden*. Meise.
4. C.A. Stace, 1991. *New Flora of the British Isles*. Cambridge.
5. H. Meusel & E. Jäger, 1992. *Vergleichende Chorologie der zentraleuropäischen Flora* 3: 450b (kaart), 223 (tekst). Jena.
6. H.E. Gleason, 1952. *The new Britton and Brown, Illustrated Flora of the Northeastern United States and Adjacent Canada*, vol. 3. New York.
7. M.L. Fernald, 1950. *Gray's Manual of Botany*. New York.
8. Collectie in het Rijksherbarium: *Leg. Kok Ankersmit*, 18.vii.1901. Op onbebouwd en ruw terrein bij de Karelsschool te Apeldoorn. [Geciteerd in: L. Vuyck, 1902. *Prodromus Florae Batavae* 1 (ed. alt.): 998; Nijmegen.]
9. Idem, *Leg. A.G. de Wilde*, 1957. Putten, op akkertje. [Geciteerd in: S.J. van Oostroom & Th.J. Reichgelt, 1959. *Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland in 1958*. *De Levende Natuur* 62: 187.]
10. Idem, *Leg. D. Bakker*, 28.vii.1958. Terrein bij de kruidendrogerij van Oostendorpe (Doornspijk).
11. Idem, *Leg. J. Oosterloo*, x.1981. Veenhuizen, Bankenbos, bij Fochtloërveen. [Geciteerd in: J. Mennema & W.J. Holverda, 1982. *Nieuwe vondsten van zeldzame planten in Nederland*, hoofdzakelijk in 1981. *Gorteria* 11: 137.]
12. Idem, *Leg. H. Sieben*, 13.ix.1984. Veenhuizen, langs zandweg door het Bankenbos, (coörd. 223.559), 10 planten; *idem*, 12.ix.1985. [Geciteerd in: R. van der Meijden & W.J. Holverda, 1987. *Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1985 en 1986*. *Gorteria* 13: 234.]
13. Idem, *Leg. D.T.E. van der Ploeg & E.J. Weeda*, 4.viii.1994. Gaasterland, Roekebos, drooggevallen oeverstrook van recent gegraven poel (km-hok 15.25.35).
14. R.E. Schultes, 1980. *Het grote kruidenboek*: 78-79. Ede.
15. Mondclinge mededeling van de vinder, S.J. Bakker.